

บทบาทหน้าที่กับการสนับสนุนกันอย่างเป็นระบบ

ประมวล น้อยทรง^{1*}

ความนำ

มนุษย์มีการเกิดขึ้นและดำรงชีวิตอยู่ในโลกของเราเป็นเวลานาน เราต่างก็รู้กันดีว่า โบราณวัตถุและโบราณสถานต่างๆ เป็นร่องรอยหลักฐานให้เราเกิดการยอมรับเพื่อดำเนินชีวิตตามอย่างไม่ขาดสาย ความเชื่อความเข้าใจของเราต่อโลกและชีวิตในดินแดนประเทศของเรานั้น ได้เกิดขึ้นและสืบทอดกันมา ยาวนาน จนบางครั้งก็ลืมเลือนหายไปบ้าง คำสอนที่สำคัญๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษปรากฏในรูปแบบที่เป็นวัตถุ สิ่งที่เป็นสถาปัตยกรรมที่สอดแทรกกระบวนความเชื่อเป็นอุดมคติไว้อย่างมีนัยเชิงปรัชญาชีวิตไว้อย่างเป็นระบบระเบียบทั้งตามยั้งนัก อีกทั้งคตินิยม กิจกรรม วัฒนธรรม ลัทธิ และศาสนาต่างๆ และยังมีพระภิกษุปรมาจารย์ นักปรัชญา นักคิด เพื่อชี้แนวทางแห่งการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปลอดภัยทั้งยังเป็นเสมือนประทีปส่องให้เราเห็นอุดมการณ์เพื่อความมีชีวิตที่ดีและความรื่นเริงเบิกบานใจในชีวิตเราและสังคม

มนุษย์เรามีระบบระเบียบที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาอย่างประณีตอัศจรรย์ ด้วยอนุที่ที่เป็นสสารอันละเอียดอ่อนและดวงจิตที่พร้อมจะเรียนรู้ รับรู้เรื่องต่าง ๆ ในโลกและจักรวาลนี้ เมื่อเกิดมาก็มีการอบรมสั่งสอนให้รู้ที่จะอยู่ร่วมกันในครอบครัว ชุมชน สังคม และเป็นชาติบ้านเมือง กระบวนการนี้เรียกว่า การรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ เคารพกฎระเบียบ กติกาของสังคม องค์กร หรือสถาบัน ซึ่งได้รับการปลูกฝังสั่งสอนโดยการจัดให้มีกิจกรรมวันสำคัญๆ มีการประชุมกัน กำหนดให้เกิดการงานขึ้นมาเรียกว่า คนกำหนดงาน และงานนั้นๆ ก็กำหนดบทบาทความสำคัญในหน้าที่ของคนขึ้นมา เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน อันเป็นการสร้างและพัฒนาระบบ ท่ามกลางสภาพแวดล้อม เวลาและสถานที่นั้นๆ ด้วยวิถีแห่งความคิด ความเชื่อมั่นในผล การกระทำท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ใหม่ๆ เครื่องมือและเทคโนโลยีใหม่ๆ อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม สำหรับในสถานการณ์ในปัจจุบันแล้ว การขับเคลื่อนกระบวนการในองค์กรนั้น มีความใกล้ชิดและชัดเจนมากกว่าสมัยโบราณเพราะความทันสมัยแห่งเทคโนโลยีที่มนุษย์เป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อรับใช้มนุษย์ แต่ต่อไปสิ่งที่เราประดิษฐ์ (เครื่องกลประดิษฐ์หรือ AI) จะเป็นสิ่งกำหนดชีวิตเราหรือไม่ ยังเป็นคำถามที่เราจะได้คำตอบในไม่นานนี้ ยิ่งไปกว่านั้น การนำเอาความเป็นไปได้ก่อนหน้าและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นประเด็นที่เราจะนำไปพิจารณาให้เป็นแนวการดำเนินชีวิตของเราเอง และองค์กรที่เรารับผิดชอบได้อย่างไร

บทบาทหน้าที่

คำว่าบทบาทนั้นมีความหมายและความสำคัญอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์เราที่ต้องกระทำของแต่ละบุคคล ซึ่งมาพร้อมกับหน้าที่นั้นเป็นภารกิจที่ต้องปฏิบัติเพื่อแสดงออกถึงความรับผิดชอบที่สะท้อนมาจากจิตใจ เมื่อเราเกิดความรู้สึกบุคคลที่อยู่รอบๆ อาทิ บิดา มารดา ญาติๆ ย่อมมีความรู้สึกในทางยินดีเป็นส่วนมาก อีกประเด็นคือ เหมือนเราได้เข้าทำงานในสถาบันอุดมศึกษาหรือองค์กร ผู้ร่วมงานย่อมมีความหวัง ดีใจว่าจะมีผู้มาช่วยทำงานให้มีความเจริญก้าวหน้า หัวหน้าในสายงานนั้นๆ ย่อมมีความหวังต่อผู้ที่เข้ามาทำงานใหม่ๆ นั่นถือว่าเป็นบทบาทธรรมชาติที่ติดตัวเรามา ความเข้าใจในบทบาท ภารกิจหน้าที่ของเราที่ได้รับมอบหมาย เพื่อจักได้ปฏิบัติในขอบเขตนั้น เป็นจิตสำนึกรับผิดชอบและตระหนักไว้ในใจให้ดี บุคคลผู้ที่ทำหน้าที่ตามระบบได้เป็นอย่างดี จึงต้องเป็นผู้ที่ฉลาดในความเป็นผู้ช่างสังเกต ชยันเอาใจใส่ และเลือกสรรสิ่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนเป้าหมายแห่งภารกิจนั้น พร้อมทั้งมีการวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่อง พัฒนางานในหน้าที่นั้น ให้มีการขับเคลื่อนต่อไปได้ด้วยการรักษาข้อที่ดี ละข้อที่ผิดพลาดนั้นไป

บทบาท ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 หน้า 603 ความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของบิดามารดา บทบาทของครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่โดยเฉพาะบุคลากรสายสนับสนุนในสถาบันอุดมศึกษานั้นสำคัญยิ่ง การทำตามบทบาทหน้าที่จึงถือเป็นภารกิจที่สำคัญ

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา 24000

* Corresponding author: e-mail: iampramual@hotmail.com

Received: 26 February 2019, Revised: 19 March 2019, Accepted: 17 April 2019, Published: 29 April 2019

มนต์คนแห่งพุทธปรัชญา หลวงพ่อพุทธทาส เสนอพวกเรา ให้เข้าใจร่วมกันว่า การทำงานตามหน้าที่นั้นแหละ เป็นการปฏิบัติธรรม เพราะสภาพการที่เราปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นกับผู้บริหาร คณาจารย์ โดยเฉพาะกับนักศึกษา หรือบัณฑิตศึกษาย่อมเป็นการปลูกฝังคุณความรู้ที่ติงามลงไป ในสภาพจิต ให้รู้ ให้ได้เห็น เข้าใจสภาพการนั้นๆ อันถือเป็นการกระทำให้ดูเป็นตัวอย่างที่ติงามและเลือกที่จะนำไปพัฒนา ใช้แก้ปัญหาตนในอนาคต ดังที่เราทราบว่าย่อมดีกว่าการคำพูดที่เป็นวาจากรรมเท่านั้น

สถาบันอุดมศึกษากับภารกิจ

เมื่อได้สดับคำว่า สถาบัน จะมีความรู้สึกว่ายิ่งใหญ่มั่นคงในความรู้สึกแห่งจิตใจเรา ในหนังสือ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) เล่มที่ 38 (2553) เรื่องที่ 3 การอุดมศึกษา เสนอบทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาไว้ให้เราได้รับทราบเกี่ยวกับการนำไปสู่การปฏิบัติตาม ความว่า สถาบันอุดมศึกษา เป็นสถาบันที่จัดการศึกษาที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา ซึ่งที่ทั้งที่ต่ำกว่าปริญญาตรี มีปริญญาตรีและสูงขึ้นไปตามลำดับ ถึงบัณฑิตศึกษา เราต่างรู้กันดีว่า “มหาวิทยาลัย” มีบทบาทหน้าที่ในการให้วิชาความรู้แก่ผู้ที่มาเรียนหรือมาศึกษาหาความรู้ ดังที่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก (แห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร) มีพระราชหัตถเลขาไว้ว่า “มหาวิทยาลัยเป็นสมอต้นความคิดของชาติ” อันมีบทบาทหน้าที่หลักถึง 4 ประการ คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนา การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เราทราบกันเป็นอย่างดีว่า คณาจารย์ที่คุณภาพดี มีปริมาณที่มากพอ หลากหลายด้านนั้น มีความจำเป็นสำคัญต่อการผลิตบัณฑิตก็จริง แต่หากขาดเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการสนับสนุนแล้วละก็ คงเป็นเหมือนเราได้ต้นไม้ดีๆ มาปลูก แต่ขาดการดูแลใส่ปุ๋ย ให้น้ำพรุนดินนั่นเอง ย่อมเป็นไปได้นาน อาจนำความเสียหายมาสู่ต้นไม้ นั้น ยิ่งปัจจุบันแดดแผดเผา ร้อนแรงมาก หากไม่ถึงกับตาย ย่อมขาดความเจริญงอกงาม ในขณะเดียวกัน คณาจารย์สายวิชาการแม้จะมีหน้าที่ในการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ อาทิ เสนองงานวิจัยก็จริง แต่หากขาดเจ้าหน้าที่ให้การสนับสนุนในด้านการจัดทำเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการดำเนินการวิจัย ย่อมหาความสำเร็จสมปรารถนาได้ไม่ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า เข้าใจหลักการพึ่งพาซึ่งกันและกัน กระบวนการทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนต้องมีความปรารถนาดี มองเห็นเป้าหมายที่จักต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบและสอดคล้องปรารถนาดีต่อผลที่จะได้รับร่วมกันในระยะยาว ความเจริญของมหาวิทยาลัย ที่สำคัญยิ่งนั้นคือ บัณฑิตมีคุณภาพต่อการรับใช้สังคม ประเทศชาติ เป็นการวางรากฐานในการสร้างสังคมใหม่ หากเราจะมองย้อนมาดูที่ตัวเราเอง ครอบครัวยุคนี้เปรียบเหมือน บิดามารดาที่ให้ความสำคัญ สนับสนุน เอาใจใส่ให้เกิดความอบอุ่น ต่อบุตรทุกคน พนักงานสายสนับสนุนย่อมมีคุณค่าทั้งต่อคณาจารย์ นักศึกษา สมองงานผู้บริหารได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หน่วยงานการสนับสนุนจึงเป็นศูนย์รวมอำนาจแห่งการปฏิบัติการรอบด้านและทุกๆ วันอีกด้วย

สถานที่กาลเวลา

ในเวลานี้ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยในภูมิภาคต่างๆ ภาคอีสาน จังหวัดใหญ่ๆ ซึ่งมีจำนวนประชากร ดำเนินชีวิตอยู่เป็นล้านคนขึ้นไป เช่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะจังหวัดอุดรธานี ถือว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมที่สามารถติดต่อกับประเทศใกล้เคียงได้อย่างสะดวก ในด้านประวัติศาสตร์มีหลักฐานการมีมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตลอดทั้งวิถีการดำเนินชีวิต พิพิธภัณฑสถานเชียง (Ban Chiang) อันเป็นแหล่งมรดกอันล้ำค่าของโลก ซึ่งมีความเป็นมายาวนานถึง 4,600 กว่าปีมาแล้ว แม้จะมีการขาดหายไปบ้าง ด้วยการกลืนกินของกาลเวลา แต่ก็มีปรากฏเป็นหลักฐานพอที่จะสนับสนุนความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดในโลกริเวศวิทยา ตลอดทั้งวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่ประจักษ์แจ้งในความเป็นผู้รักความสงบของผู้คน ในสมัยนั้นเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันเป็นอย่างดี เช่น ทะเลบัวแดง คำชะโนด วัดป่าภูก้อน และวัดป่าบ้านตาด

อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่จะพึงศึกษาติดตามวิจัยต่อไป เช่น มนุษย์ก่อนยุคบ้านเชียงมาจากไหน พวกเขาเรียนรู้ ได้อะไรทั้งเกี่ยวกับสาริดและการถลุงแร่ได้อย่างไร เขามีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของผู้ชาย ผู้หญิงมีหน้าที่กันอย่างไร อีกทั้งต้องตนเองและสังคมในสมัยนั้นอย่างไร เป็นเผด็จการหรือประชาธิปไตย สังคมล่มสลายเพราะเหตุใด เป็นคำถามที่เราพึงศึกษาหรือปล่อยให้ป็นภาระหน้าที่ธรรมชาติดังกล่าวจะพึงคลี่คลายด้วยตัวของมันเอง

ภาพที่ 1 พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียง ภาพ 2 กุมภาพันธ์ 2562

เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2561 ผู้เขียนเป็นคนหนึ่งในจำนวนของผู้เข้าร่วมงานการประชุมวิชาการระดับชาติ งานมหกรรมแสดงผลงานระดับชาติ ด้านการพัฒนางานประจำ งานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรม สำหรับบุคลากรสายสนับสนุนในสถาบันอุดมศึกษา ครั้งที่ 3 หัวข้อ “พัฒนาคน พัฒนางานสู่นักปฏิบัติมืออาชีพ” ระหว่างวันที่ 6 - 8 ธันวาคม 2561 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี อันเป็นศูนย์กลางทางภูมิปัญญาที่จะเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านของเราในหลายมิติ เช่น การศึกษา การค้า การท่องเที่ยว เศรษฐกิจ การลงทุนทางการค้า ตลอดจนทั้งศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณี วิถีแห่งการดำเนินชีวิต ในงานนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนากันเป็นจำนวนมาก ห้องประชุมที่ว่าใหญ่เป็นปกติ นั้น ดูเหมือนว่าจะมีขนาดเล็กลง ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาจากทั่วสารทิศ ซึ่งมีผู้นำที่เป็นผู้แทนองค์กรสำคัญๆ หลายท่าน เช่น นายจรรยา ถาวรจักร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี นายวัฒนา วุฒิชชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานีและนายคมกริช ชนະศรี ประธานข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้างมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย (ปชมท.) เราผู้เข้าร่วมงานทุกท่านย่อมเห็นภาพศูนย์รวมอำนาจแห่งปัญญาที่ถูกต้องดีงาม ศูนย์รวมแห่งความมีศรัทธา มุ่งมั่นสานฝันให้ปรากฏเป็นจริง และศูนย์แห่งพลังสามัคคีด้วยเจตจำนงเพื่อความเจริญทุกด้าน นำสู่การปฏิบัติให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงามแล้วดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นประโยชน์สุขต่อการนำความรู้ไปพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาการ ให้แก่องค์กรและในสถาบันการศึกษาของชาติ มีความเข้มแข็งรองรับการปฏิบัติงานของคณาจารย์ที่จะทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ยังแห่งศาสตร์นั้นๆ ในสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างดี อันเป็นความปรารถนาร่วมกันอย่างแน่วแน่ที่จะให้ผู้ร่วมงาน ได้ศึกษามีความรู้ความสามารถ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นให้เป็นไปด้วยดี

ภาพที่ 2 ประธานในพิธีเปิดงานและคณะกรรมการดำเนินงาน (6 ธันวาคม 2561)

ความสำคัญของมนุษย์และลักษณะของคนไทย

หากเราได้สติเกี่ยวกับคำว่า มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล (เพลโต) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมหรือมนุษย์เป็นสัตว์การเมือง (อริสโตเติล) และมนุษย์เป็นสัตว์ที่ถูกสถาปนาให้มีเสรีภาพ (ฌอง ปอล ซาทร์ (2448-2523) มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นความเป็นไปได้ยากยิ่ง เราย่อมเป็นอันรู้ต่อไปว่าผู้ที่เสนอความคิดรวบยอดนี้และแสดงเหตุผลทางวิชาการสนับสนุนจนเป็นที่กล่าวขานทั้งยอมรับกันเป็นเวลาอันยาวนานเป็นเพลโต (Plato) ผู้ตั้งสำนักปรัชญา Academy ที่ทีมฟุตบอลถ้ำหลวงนำมาเป็นชื่อจนเป็นที่กล่าวขานกันทั่วโลก และอริสโตเติล (Aristotle 384 ก่อน ค.ศ. แต่เป็น พ.ศ. 159) เราชาวไทยทุกคนต่างนับถือความเชื่อในศาสนาและลัทธิต่างๆก็จริง แต่ทุกคนจะคุ้นเคยใกล้ชิดยิ่งกัพุทธธรรมคำสอนแห่งพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์มากในประเทศของเรา ที่สอนเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์เราด้วยพลังคุณธรรมอันสำคัญสูงส่ง เป็นต้นว่า พลังแห่งศรัทธา พลังแห่งวิริยะ พลังแห่งสติ พลังแห่งสมาธิ และพลังแห่งปัญญา อันมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงสมัยพูนฟูบางกลางหาว ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วงเจ้า ผู้ริเริ่มก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยและเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อราว พ.ศ. 1792 ถึงวันปี พ.ศ. 2562 รวมระยะเวลาเกือบ 800 ปีเข้าให้แล้ว ซึ่งอุปนิสัยระบบความเชื่อในพุทธปรัชญาได้หล่อหลอมการดำเนินชีวิตของไทยเรานั้น หลุยส์ ฟิโนต์ (Louis Finot, 2407-2478) นักโบราณคดีฝรั่งเศส เสนอลักษณะนิสัยคนไทยไว้อย่างน่าไตร่ตรอง ความว่า “...คนไทยนั้นเปรียบได้กับน้ำ เมื่อไหลไปในที่แคบ หุบเหว แอ่ง หุบเขาลำเนาไพร หรือไหลไปถึงลุ่มน้ำอันกว้างขวาง...ก็สามารถที่จะแผ่ขยายออกไปจนเต็มลุ่มน้ำอันกว้างขวางนั้นได้ เมื่อฟ้านั้นเป็นสีใด น้ำก็สะท้อนสีของฟ้านั้น ท้องฟ้าสีน้ำเงิน น้ำก็เป็นสีน้ำเงิน ท้องฟ้าเป็นสีแดง น้ำก็เป็นสีแดง แต่ถ้าใครจะตักน้ำมาดูแล้ว ก็จะเห็นว่าน้ำที่ตักมานั้นก็เป็นน้ำ ไม่ได้มีสีอะไรทั้งสิ้น มีลักษณะของน้ำคราบ้วน...” (คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา, 2527) จากหลักฐานที่เสนอมานี้ เราย่อมรู้ได้เป็นอย่างดีว่าคนไทยเรามีหลักพุทธปรัชญาอย่างใกล้ชิดตรงที่ “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” สภาพการณ์ทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้แน่นอน

ดังนั้นเมื่อมีบทบาทหน้าที่ใดๆ พึงกระทำให้เต็มที่ไปก่อนนั่นเอง เรียกว่า น้อมตามฟ้าไปก่อน ณ ตอนนั้นผู้นำจึงมีความจำเป็นต่อการนำชาติของเรา เราจึงพึงพินิจกล่าวว่า ขอให้ได้ผู้นำที่ดีมีความรู้ ความสามารถมาเป็นผู้นำ เป็นต้น

ในการสร้างบ้านแปงเมืองด้วยความรู้ความสามารถ รวบรวมเอามนุษย์มาเป็นชนชาติไทยเรถึงบัดนี้ นั้น ได้เกิดจากความเพียรพยายามร่วมด้วยช่วยกันมาด้วยความยากลำบากกว่าจะปลดแอกจากอาณาจักรขอมและภาษา เพื่อเดินหน้าเป็นสยามและไทยในดินแดนอันเป็นภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยให้เราภาคภูมิใจในทุกด้าน เช่น ทางทะเล ป่าไม้ แม่น้ำอันเป็นเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงประชาชนชาวสยามที่เราเรียกตนเองว่าเป็นคนไทยในปัจจุบันนี้ การดำเนินการต่างๆ ดังเสนอมานี้ เราทุกท่านย่อมทราบและเข้าใจ ความเป็นไปในทางเดียวกันตั้งแต่วันนั้นถึงวันนี้ว่า “ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” เมื่อเรากล่าวหรือนึกถึงชาติเมื่อใด สิ่งที่ปรากฏในใจ สถาบันหลักสามประการและในองค์กรที่เราทำงานก็จะมีกลุ่มผู้บริหาร กลุ่มที่เป็นคณาจารย์ และกลุ่มผู้ที่ปฏิบัติกรด้วยความรอบรู้ ความสามารถและเชี่ยวชาญ ทั้งสามกลุ่มนี้ย่อมต้องประสานกันอย่างลงตัวและเหมาะสมจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร หรือแม้แต่ประเทศชาติของเรา สถาบันที่ทำหน้าที่นี้มาก่อนเป็นวัดและวัง หรืออาจมีสำนักฤๅษีตามป่าเขาลำเนาไพร เป็นต้น สถาบันอุดมศึกษาได้เข้ามาทำหน้าที่แทนสมัยก่อนหน้านั้นมาหลายศตวรรษ ซึ่งได้มีคุณูปการที่เห็นชัดเจนกันในโลกของเราในปัจจุบัน ในนั้นพนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการรอบด้าน เช่น หน่วยวางแผน การเงิน ฝ่ายพัสดุ โดยเฉพาะฝ่ายกิจกรรมและฝ่ายทำความสะอาด เป็นต้น การที่หน่วยงานต่างๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่แต่ละวันจนเป็นปกติ หากมีการหยุดยั้งละเลยหรือปฏิบัติการก็ย่อมเกิดความเสื่อมทรุดขององค์กร เกิดความเศร้าหมองและไร้คุณค่าต่อตนเอง องค์กรและสังคมนั่นเอง

ประเทศไทยของเรามีสถาบันที่สำคัญหลักๆ คือ สถาบันชาติ ความเป็นชนชาติไทยนั้นเกิดขึ้นโดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้รวบรวมผู้คนที่อยู่กระจัดกระจายให้เป็นกลุ่มก้อนในการสร้างชาติบ้านเมืองเพื่อความคล่องตัวต่อการบริหารจัดการให้มีความทันสมัยใหม่เสมอ และสถาบันศาสนา อันเป็นสถาบันที่หล่อหลอมกลมกลืนให้เราและท่านทั้งหลายมีความภาคภูมิใจในคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนไทยอย่างมีคุณค่า เพราะ

สามารถฝึกฝนตนเองเพื่อเข้าถึงธรรมอันเป็นความสุขสงบแห่งตนและสังคมประเทศชาติได้ ดังคำที่เราได้กล่าวเสมอว่า “ไทยนี้รักสงบ” เป็นต้น หากเราพิจารณาด้วยปัญญาอย่างละเอียดตามความเป็นจริงย่อมเข้าใจได้ด้วยเวลาอันรวดเร็วว่า องค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นชาติเรานี้ มีมนุษย์ที่มีวิถีชีวิต รักรู้ เรื่องราวต่างๆ ความเป็นมาอันยาวนาน หากตามไปดูถึงรากแก้วจริงๆ ก็เกือบถึงหนึ่งพันปีเลยทีเดียว กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ประเทศความเป็นมาแห่งภูมิปัญญาและมรดกแห่งกุลกรรม อะไรรักมากมายหลายอย่างที่เราจงพิงทบทวน เพื่อให้เราได้ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและภาคภูมิใจไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม ภาษา อาหาร การแต่งกาย การปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติในภูมิภาคใดในไทยเราจนมาถึงในสมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมโลกอยู่ในมือของเราเอง

มีเรื่องครมมีความสำคัญ

เมื่อมาถึงกาลบัดนี้ เราพอที่จะทราบว่าความสำคัญของเราเองนั้น มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับองค์กรสถาบัน ที่ทำงาน เป็นเสมือนบ้านของเรา ผู้เขียนถามผู้ที่ทุ่มเทการทำงานจนเป็นที่ชื่นชมรักใคร่แก่ผู้ร่วมงานท่านหนึ่ง ความที่ได้รับคำตอบและซึ่งกับความรู้สึกจากใจจริงของผู้เกษียณอายุราชการในมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ว่า **“เพราะเป็นเสมือนบ้านของเรา”** มโนทัศน์นี้เราได้สดับก็เกิดความชื่นใจในมุมกลับ แม้แต่องค์กร และยิ่งใหญ่นั่น ประเทศชาติของเราก็มีความสำคัญต่อตัวเราเอง ที่สำคัญอันดับต่อมาคือ ผู้นำของประเทศชาติ ทั้งในด้านพฤติกรรม สภาวะความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะสภาวะความเป็นผู้มีเมตตาธรรมประกอบด้วยความรู้รอบรู้ คิดทำเพื่อประโยชน์และความสุขแก่มวลประชา ดังที่ผู้เขียนได้สดับจากท่านผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี ผู้เป็นประธานในพิธีเปิดงานเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2561 ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี กล่าวเกี่ยวกับการจัดงานกาชาดเพื่อหาทุนมาช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก อีกทั้งเสนอเกี่ยวกับผ้าทอกลุ่มอนุภาคแม่น้ำโขง ซึ่งมีประวัติยาวนานไปศึกษาได้ที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เห็นภูมิปัญญาการทอผ้า การปั่นเครื่องปั่นดินเผา เพื่อใช้ในครัวเรือนซึ่งมีการพัฒนามาถึง 6,500 ปีมาแล้ว อีกทั้งเสนอให้เราเห็นความสำคัญทั้งสองส่วนขององค์กรนั้นคือ สถาบันอุดมศึกษา อันเป็นสถาบันที่เกี่ยวกับภูมิปัญญา เป็นศูนย์รวมแห่งองค์ความรู้ที่มีพลังต่อการวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาให้แจ่มแจ้ง ชัดเจนรอบด้าน กระบวนการนี้มองเข้าไปที่องค์ประกอบสำคัญในตัวมนุษย์เราก็คือ “ธาตุรู้” นั่นเอง

สภาพที่เป็นผู้รู้ หรือที่เราเรียกว่า จิตหรือธาตุรู้ หรือกล่าวในแง่วิทยาการทางอภิปรัชญาเรียกว่า นูส์ (Nous) มีลักษณะที่เป็นจิตบริสุทธิ์ แบบบางที่สุด การแสดงออกเป็นแบบพลังงานทางฟิสิกส์ เพลโต(Plato) เรียกสิ่งขับเคลื่อนปฐมมูล (First Mover) อริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งเป็นศิษย์เอกของเพลโตเสนอว่า พุทธิปัญญา (Intellect) (ประมวล, 2557) หรือ อังรี แบกซอง (Anre Bergson, พ.ศ.2402-2484) เรียกว่า พลังชีวิต ซึ่งพลังแห่งปัญญา ในสถาบันอุดมศึกษาเป็นพลังแห่งภูมิปัญญาญาณเข้มข้น ในการแสดงออกของความรู้สึกที่ทรงคุณค่ามีอิทธิพลทางความรู้ แหล่งข้อมูลที่มีหลากหลายศาสตร์ ความรู้เก็บ รุ้บ่มเพาะข้อมูลและจดจำ จดบันทึกเอาไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ ความเป็นแบบแผน ความรู้คิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ เห็นชัดข้อดี ดีมาก ดีมากๆ และความรู้แจ้ง ใสสภาพการณ์ต่างๆ มีความคมชัด ความเป็นเหตุเป็นผล ความสามารถรอบรู้สถานการณ์ต่างๆ อย่างรอบด้าน แปรเปลี่ยนไปเพื่อให้การกระทำดำเนินไปเพื่อเป็นประโยชน์และความสุขต่อสภาวะการณ์นั้นๆ มหาวิทยาลัยจึงเป็นไปเพื่อให้ความหวังและตอบสนองความหวังของประชาชนผู้ที่กำลังประสบกับความลำบากทางด้านความรู้และวิชาการด้านต่างๆ ภารกิจนี้เรามีส่วนสำคัญอยู่ในองค์กรด้วย ดังนั้นพึงสำนึกเสมอว่าความสามัคคีเป็นพลังแห่งความสุขร่วมกันทุกๆ คน

ความภูมิใจของผู้เข้าร่วมงาน

ผู้เขียนได้ร่วมนำเสนอผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาในเรื่องที่เห็นว่ามีผลสอดคล้องกันคือ เรื่องผลแห่งการปรารถนาในพุทธปรัชญากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาหลวงพ่อบุญเหลือ วัดสาวชะโงก ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งการนำเสนองานนี้ประสบความสำเร็จและก่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง ก็เพราะความกรุณาของเจ้าหน้าที่ที่ให้คำแนะนำและช่วยสนับสนุนในการดำเนินการนั่นเอง เป็นเสมือนผู้เปิดประตูให้ผู้นำเสนอผลงาน และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยของไทยเราในที่ต่างๆ ได้มานำเสนอผลงานที่ได้ทำการศึกษามาเป็นอย่างดี มีผลจากการค้นพบสิ่งใหม่ๆ

เหล่านั้นได้ งานนี้ถือว่าเป็นเวทีการแสดงที่ให้ทั้งความรู้ ความดีที่งดงามทรงคุณค่า เพราะเราต่างได้ร่วมแรงร่วมใจตามบทบาทหน้าที่ที่คนละเล็กคนละน้อย ผลงานออกมาจึงเป็นที่ประทับใจแก่ทุกฝ่ายไปอีกนาน ซึ่งมีปรัชญาอีสานกล่าวเป็นผลว่า “งานหนักโสมแสงเข้าน้ำกินมันกะง่าย งานหนักหากพากันแบกอุ้มกะไปได้ง่ายตาย” แปลความโดยย่อว่า เมื่อเราร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่เราได้รับอย่างสอดคล้องลงตัวกันแล้วงานนั้นสำเร็จลงได้โดยง่าย ดังคำกล่าวที่ว่า “สามัคคีคือพลัง” เป็นบทบาทหน้าที่ที่ต้องพร้อมเพรียงลงตัวอย่างเป็นธรรมและยุติธรรม โดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับฟังจากโฆษกที่ใส่ชุดสีส้มอันงดงามได้เสนอในการไปทัศนศึกษานั้น นับว่าเป็นจุดเด่นที่จะเป็นบ่อเกิดของความงดงาม เรียบบ้างเหมาะกับสภาพภูมิศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างลงตัว อันเป็นการสนับสนุนความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ที่สืบทอดมาเป็นเวลาอันยาวนาน เมืองอุดรธานีมีความเป็นมาสองร้อยกว่าปีแล้ว ความรู้สึกที่จิตใจของเราได้หล่อหลอมเอาความมีคุณค่าอันเกิดจากภูมิปัญญาในอดีต กับปัจจุบันและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ย่อมเป็นบ่อเกิดของความคิดและการกระทำที่ออกมาเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ ได้อย่างลงตัวด้วย

บทบาทวิทยาศาสตร์สัมพันธ์พุทธศาสน์

ในปัจจุบันเราย่อมรู้และเข้าใจชัดเจนว่า วิทยาศาสตร์ได้เจริญก้าวหน้ามาก ข้อมูลข่าวสารต่างๆ จะมีพร้อมทั้งแสง สี เสียง กล้องเป็นเครื่องมือทันสมัยที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์เกือบทุกๆ ด้านตลอดเวลา แต่ก็ยังมีเรื่องที่ทำให้เกิดความเดือดร้อน เกิดทุกข์ สร้างความเครียดและโรคซึมเศร้าแก่มนุษย์ให้ได้รับข่าวไม่เว้นแต่ละวัน พุทธปรัชญาจึงนับว่าสำคัญสำหรับชีวิตพอๆ กับวิทยาศาสตร์ในโลกสมัยใหม่ ความเจริญทางวัตถุอาจก่อให้เกิดการขาดความเอาใจใส่ทางด้านจิตใจอันเป็นนามธรรม ซึ่งจะเป็นการขัดแย้งกันของระบบนั่นเอง สถาบันศาสนา วัด (วัดแห่งแรก คือ วัดเวฬุวันซึ่งพระเจ้าพิมพิสารถวายแด่พระพุทธเจ้าครั้งแรก) สถาบันการศึกษาถือว่าเป็นสถานที่ราชการที่ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานของมนุษย์ในชาติ ทั้งนี้เพราะเป็นสถานที่ฝึกฝน อบรมบ่มนิสัย สั่งสอนทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งที่เป็นบุคคล สิ่งแวดล้อม สถานที่ ภูมิทัศน์ที่มีความงดงามเหมาะสมเอื้อต่อบรรยากาศให้เป็นไปตามศาสตร์นั้นๆ สมัยโบราณจึงมีการเรียนการสอนกันตามถ้ำหรือภูเขา ป่าไม้ที่ห่างไกล ผู้คนอาจมีการสร้างเป็นกระท่อม มีอุปกรณ์เกี่ยวกับการสอนหรือสาธิต ตลอดทั้งการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามศาสตร์นั้นเพื่อฝึกฝนให้มีการคิด ไตร่ตรองและการสังเกตการณ์ให้เป็นไปทั้งความเชื่อและสนับสนุนการปฏิบัติ อันจักเกิดเป็นองค์ความรู้ที่ครบสมบูรณ์ใช้ได้จริง ในพระพุทธศาสนา สถานที่อบรมสั่งสอนฝึกฝนในสมัยพุทธกาลนั้นมีสำนักที่เราได้รับรู้กันเสมอคือ วัดต่างๆ เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมหาวิหาร สถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาถึงเกือบยี่สิบพรรษา หรือสำนักดักศิลา ปัจจุบันเป็นสถาบันอุดมศึกษา ที่ถือว่าเป็นแหล่งรวมพลังแห่งภูมิปัญญา เป็นต้น

แต่ปัจจุบันนี้ สถานการณ์เปลี่ยนไปมาก มหาวิทยาลัยหรือวัดอาจอยู่ในหมู่บ้าน หรือบางที่อยู่กลางชุมชน โดยเฉพาะวัดในเมืองหลวง บางครั้งอาจมีเรื่องต่างๆ เช่น การตีระฆัง การเปิดเพลงในงาน ในต่างประเทศอาจมีการฟ้องร้องกันได้ ทั้งนี้เพราะจำนวนคนมากขึ้น ผู้นำของบ้าน วัด โรงเรียนจึงควรศึกษาบทบาทหน้าที่ของกันและกัน จึงต้องประสานกันด้วยการเข้ามามีส่วนรับผิดชอบร่วมกันหรืออาจอยู่ใกล้เคียงกันจึงเหมาะในการสนับสนุนและส่งเสริมกันเป็นอย่างดี แต่หากขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนแล้วจะมีปัญหาต่างๆ แม้แต่แหล่งน้ำและไฟฟ้าก็มีความจำเป็นในชีวิตประจำวัน ผู้ที่มีความชำนาญงานช่างและพนักงานไฟฟ้าย่อมมีบทบาทหน้าที่และมีความสำคัญ ดังนั้นวิทยาศาสตร์เจริญทางวัตถุ พุทธศาสน์เจริญทางคุณธรรม นับว่าเจริญแท้จริง

อย่างไรก็ตามมีคำถามว่า เหตุใดจึงมีความสำคัญ เพราะแต่ละคนต่างมีองค์ความรู้ ความเชื่อ ความสำคัญในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างมีคุณค่าและคุณธรรมในเรื่องนั้นๆ จึงได้รับการมอบให้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ เรียกว่าแต่ละคนได้สั่งสมบุญกรรมมีมาในด้านนั้นๆ นั่นเอง ความเป็นมิตรไมตรีเพื่อส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของกันและกันตามความถนัด จึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม องค์กร และชาติบ้านเมือง การเอาใจใส่ไตร่ตรองเพื่อพัฒนาในความเชี่ยวชาญหรือความถนัดของตน จึงเป็นสิ่งที่พึงทำความเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างคล่องตัว การศึกษาตะวันตกสำนักปรัชญาที่สำคัญ เช่น สำนักAcademy ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก ตลอดทั้งปรัชญาในการดำเนินชีวิตให้เข้าใจต่อสภาพสังคมเพื่อการปรับตัวต่อสังคมการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการผลิตบุคคลออกมาทำประโยชน์ในการปกป้อง

ประเทศชาติ ซึ่งมีผู้เข้าศึกษาเล่าเรียนที่จบออกมาแล้วยังมีการสานต่ออีก เช่น สำนักปรัชญา Lyceum ของอริสโตเติล ที่ผลิตศิษย์ออกมาอย่างมีคุณภาพทางด้านความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องในการรบ มีพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ตลอดทั้งเกี่ยวกับจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ทั้งผู้มี ชัยชนะและผู้อ่อนแอเป็นอยู่อย่างไร การศึกษา การปฏิบัติของพระองค์ได้สร้างและทำลาวยารยธรรมที่มี ผลกระทบกับสังคมและมวลมนุษยชาติอย่างกว้างขวาง เมื่อเราพิจารณาด้วยดีพอที่จะมองเห็นความสำคัญของ บทบาทหน้าที่กับการสนับสนุนกันอย่างเป็นระบบของการศึกษาและการปฏิบัติ ที่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธา และประสบการณ์ในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี และต่างก็มีความเชื่อมโยงสอดคล้อง ประสานโยงโยงกันอย่าง รอบด้าน ความรู้ ความรู้สึกรู้จัก ความจดจำ และจินตนาการ เพื่อความเจริญของชุมชน องค์กรและชาติบ้านเมือง แม้แต่(ความ)เสื่อมไม่ว่าจะเป็นภัยจากตนเองหรือภายนอก

โดยการทำงานในอาชีพนี้ มีแกนหลักสำหรับพัฒนาประสานกันไปด้วยดี พุทธปรัชญามีหลักการสอนให้ เราได้มีหลักการยึดเป็นแนวประพฤติปฏิบัติกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน แม้ไม่เท่ากับอายุของบ้านเชียงนั่นคือ สิ่งที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ที่เราพูดว่า การสงเคราะห์ในกันและกัน หรือการที่เราต่างเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ใน เรื่องการให้ทานตามความเหมาะสมกับสภาวะการณ์หรือบุคคลหรือแม้แต่การบริจาคสิ่งของต่างๆ มีเสื้อผ้า ข้าว น้ำหรือแม้แต่เงินในช่วงที่เกิดทุกข์ภัย ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ เป็นต้น การเอาใจใส่โดยการตรวจสอบ ไตร่ตรอง ไตร่ตรอง เพื่อให้รู้เข้าใจในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่นั้นๆ ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง แล้ว ยอมรับ ยกย่อง สรรเสริญ ความตั้งใจให้เหมาะสมถูกต้องกับสถานการณ์นั้น เพื่อพร้อมที่จะเอื้ออำนวยการทำงานที่ทำ กิจที่รับผิดชอบร่วมกันนั้น เป็นไปด้วยความเรียบร้อยด้วย จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เราสัมผัสได้ จากการลงทะเบียนเพื่อเข้าร่วมงานในกิจกรรมสำคัญๆ อันเป็นการสนับสนุนร่วมกันในงานเพื่อให้งานสำเร็จ ลงด้วยดี ด้วยความสำนึก ความรับผิดชอบร่วมกัน ผลจึงเป็นที่น่าพึงพอใจกันทุกฝ่ายอันเป็นผลจาก ความปรารถนาดีที่ถูกต้อง งดงามร่วมกัน ที่เรียกว่า การสร้างบุญบารมีร่วมกัน โดยการแสดงออกจากการฟัง คำสั่งการ การคิดไตร่ตรองในความถูกต้องเหมาะสมแห่งงานในหน้าที่ของตน และการพินิจต่อการปฏิบัติภารกิจ ที่จะออกมาเป็นประโยชน์และความสุขแก่ทุกฝ่ายร่วมกันเป็นอย่างดีนั่นเอง

ประโยชน์สุขที่แท้อยู่ที่ตัวเราเอง

เมื่องานการนั้นๆ ได้สิ้นสุดลง สิ่งที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง คือ ความเบิกบาน ความตรึงตาและตรึงใจที่เรา ได้เก็บไว้ในดวงจิตที่เป็นผู้รู้ที่แท้จริง ทั้งนี้เป็นผลของการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นความสามัคคีร่วมกันทั้ง กายและใจ ความจริงแท้ที่ประจักษ์แจ้ง ดังงานที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2561 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุตรดิตถ์ในครั้งนั้น ภาพแห่งกิจกรรมนั้นๆ ที่ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมรับฟัง ความสามัคคีที่มีส่วนรับผิดชอบของ ทุกๆ ฝ่ายนั้นได้ตรึงตา ตรึงใจ ดังความที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ในหนังสือพุทธปรัชญาดวงตาชีวิต หน้าพระจันทร์ คือ ผู้มีปรกติจิต เมตตาวาจาอ่อนหวาน มิตรและศิษย์ก็มากมายหลากหลาย แต่ผู้มีวาจาปากร้ายหยาบคาย แม้ศิษย์ก็หาย มิตรก็หมด ผู้ร่วมงานที่แท้ก็ไม่มี วาจาเช่นเดียวกับใจ จงเปล่งวาจาไพเราะมีประโยชน์ ผู้มีศรัทธา มีปัญญา ตั้งมั่นในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล แม้คนเดียว ย่อมเป็นประโยชน์แก่ญาติ และพวกพ้องผู้ไม่มีศรัทธา

ดังนั้น งานทุกอย่างเริ่มที่จิตใจ แสดงออกทางวาจา สื่อสารเพื่อให้บุคคลอื่นได้รับรู้ เพื่อที่จะร่วมด้วย ช่วยกันในงานนั้นๆ อันจะเป็นประโยชน์และความสุขแก่ตนโดยตรงและความสุขแก่สังคมประเทศชาติโดยอ้อม

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา. 2527. พระพุทธศาสนาศาสนาประจำชาติไทย.

กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.

ดิส นัท ฮันท์ (เขียน). 2552. ศิลปะแห่งอำนาจ (THE ART OF POWER). แปลโดย จิตร ติณทเสถียร และสังฆะหมู่บ้านพลัม

ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ปริ๊มมาร์ท.

ประมวล น้อยทรง. 2557. ความจริงของชีวิต. ฉะเชิงเทรา: เอ็มเอ็น คอมพิวเตอร์เซท.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 38 (2553). กรุงเทพมหานคร: รุ่ง

ศิลป์การพิมพ์.